

Pozícia Rómov v Čechách a na Slovensku v roku 2013

1: Esej C. Taylora Politika uznání (2001) do nami skúmaného problému prináša viac svetla: politiku multikulturalizmu spája s potrebou uznania skupín. Na to, aby sme vedľa seba mohli existovať, je potrebné druhých najskôr vidieť a uznať... Pokiaľ k uznaniu neprichádza (alebo prichádza k zneuznaniu¹), odráža sa to na identite neuznanej skupiny, ktorá utrpí ujmu. Toto neuznanie, resp. zneuznanie teda spôsobuje ublíženie, je formou útlaku. Môže totiž prísť k ponížujúcemu poňatiu seba samého. To spôsobí napríklad i to, že ponúknuté šance (z)neuznaná skupina kvôli zvnútornenému poníženiu nevyužije. (Taylor, 2001, s. 41). Celý tento proces opäť vyústi do bolesti, ktorá pramení z nedostatku vlastnej sebaúcty: „Pohrdání sebou samým se z tohto hľadiska nakoniec stalo jedným z nejmocnějších nástrojů jejich útisku.“ (Taylor, 2001, s. 42)

2: Tradované onálepkovanie rómskej menšiny v Čechách a na Slovensku jako „nepřispôsobivých“ v tomto kontexte získava úplne iný rozmer. Ak si k tomuto zníženému sebedomiu prameniacemu zo znevažovanej kultúrnej identity pripojíme fakt, že Rómovia sú menšinou, a teda vždy musia všetky svoje úradné a občianske záležitosti vybaviť v styku s etnocentrickou väčšinou, frustrácia sa ešte prehĺbuje. Ak aj predpokladáme, že komunikačný styk je z oboch strán napriek všetkému korektný, ale pripomenieme väčšinovú nízku úroveň vzdelania rómskej menšiny, frustrácia je opäť na mieste.

3: Vlastná identifikácia sa deje pomocou neustáleho vnútorného dialógu, podporovaného i dialógom vonkajším. (Taylor, 2001, s. 48 - 49). Ak vonkajším dialógom nazveme protirómske protesty, stávanie múrov, prisúdenie identity „nepřispôsobiví“ a „nevzdelaní“, getoizáciu spoločnosti a vnútorným dialógom nazveme pohrdanie sebou samým (ako dôsledok zneuznania kultúry), vytvára sa identita „my“ a „oni“. Dve oddelené skupiny, ktoré sú si navzájom cudzie, nerozumejú si, majú odlišné hodnotové a normatívne rámce. Ak k tomu pridáme neúmerne politické zastúpenie, resp. nemožnosť jeho dosiahnutia (kvôli nejednotnosti, ale i kvôli nízkej vzdelanosti, ktorá v podstate neumožňuje sa v politike presadiť), natíska sa nám otázka – môžeme ešte hovoriť o štáte spoločnom? Ak by som bol Rómom, bolo by možné, že by moja odpoveď bola negatívna – tento štát by bol pre mňa cudzím. Preto „jeho“ pravidlá by nemuseli byť „našimi“ pravidlami, jeho hodnoty „našimi“ hodnotami, demokracia by sa zdala byť len prázdnu deklaráciou. Platí to i mimo formálnych pravidiel. Vzniká dvojitá morálka – vzťah k „naším“ a k „cudzím.“ Boli by sme pokrytcami, ak by sme nepovedali, že to platí i opačne – veď kategóriu druhoradých občanov v štáte svojím laxným postojom uznávame.

4: Na to, aby toto zneuznanie a rozdelenie na „my“ a „oni“ prestalo, potrebujeme pochopiť, že nie sú cudzorodým prvkom – sú tu doma – veď tu žijú po stáročia. Zneuznanie môže prestať, ak uznáme problémy marginalizovanej skupiny a ak uznáme jej kultúru za nám rovnú. Susan Wolfová považuje za dôležité, aby sme sa s cudzou kultúrou mohli stretnúť - bez toho bude vždy cudzia. Ale ako, keď sú naše knižnice, učebnice i kurikulá vlastne segregované? O akých rómskych autoroch na literatúre sme sa učili? Nájdeme okrem „našich“ rozprávok v knižnici aj rómske? Koľkokrát sa v „našich“ dejinách stretneme a s rómskou menšinou?9 Registrovanie kultúry znamená jej existenciu a uznanie – a znamená jej prítomnosť. Pokus o uznanie tu však odкрýva ešte jeden problém, a síce uznanie týchto kultúrnych odkazov vydavateľmi, knihovníkmi či učiteľmi, ktorí ich pri výbere nemusia vôbec do tlače, knižnice či do kurikula zaradiť. (Wolfová, 2001, s. 97- 98).

5: Avšak čo ak naozaj v súčasnosti rómska kultúra stagnuje? Väčšina ľudí v Čechách a na Slovensku sa s artefaktmi tejto kultúry nestretáva, jej prezentácia je minimálna.11 V tejto súvislosti dáva zmysel výrok

¹ Chápeme ako neúplné uznanie – formálne menšinu uznáme, avšak jej kultúru podceňujeme, hodnotíme etnocentricky

K. Marxa: „Ľudia musia mať možnosť žiť, aby mohli robiť dejiny.“ (Marx, 1961, s. 30). Jeho teória o materiálnej základni a duchovnej nadstavbe v tomto prípade určite platí: s prázdny žalúdkom a v chatrči veľa kultúry nevytvoríme. Táto stagnácia je vodou na mlyn tým, ktorí rómsku kultúru dokonca popierajú. Niektorí obyvatelia v susedstve Rómov hovoria dokonca o ich primitivizme.² Z hľadiska snahy o politickú korektnosť by sme takéto výroky nemali akceptovať a to hlavne z dôvodu, že skúsenosti sa vždy týkajú jednotlivcov a nikdy nie celej skupiny, takže takéto zovšeobecnenia nie sú na mieste. Po druhé, by sme nemali zabúdať, že správanie príslušníkov iných kultúr hodnotíme z pohľadu svojej kultúry, preto je veľký predpoklad, že si správanie druhého zle vysvetlíme. Ak napriek tomu niektorí trvajú na tom, že ide o primitivizmus, opäť môže do tejto situácie vniesť viac svetla K. Marx svojím výrokom: „Život nie je určovaný vedomím, ale vedomie je určované životom.“ (Marx, 1961, s. 29). Pri spojení extrémnej chudoby, nízkej vzdelanosti, ujme na identite, vzájomnej odcudzenosti a dvojitej morálke môžu príslušníci jednej kultúry druhým dávať najavo signály neúcty i nepriateľstva – tie môžu byť rôznej intenzity podľa miery odcudzenia, traumy či hnevu.

ARENDOVÁ, H. 2004. O násilí. 2. vyd. Praha: Oikoymenth. 78 s. ISBN 80-7298-128-5.

BAUBOŔCK, R. 2011. Beyond culturalism and statism: liberal responses to diversity. In Multiculturalism. Critical Concepts in Sociology. Volume IV. New York: Routledge. 2011. s. 243 – 248. ISBN 978-0-415-48612-5.

GÉCZIOVÁ, K. Zbúrajte protirómsky múr v Košiciach, vyzýva Brusel. [online]. SME. [29.09.2013]. Dostupné na internete: <http://kosice.korzar.sme.sk/c/6906640/zburajte-protiromsky-mur-v-kosiciach-vyzyva-brusel.html>.

HEGEL, G.W.F. 1992. Základy filozofie práva. Praha: Academia. 378 s.

MARX, K. 1961. Nemecká ideológia. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry. 581 s.

MLYNEKOVÁ, M. 2012. Židia na stránkach denníka Slovák 1919-1924: výrazové prostriedky, parazitológia a absurdné obvinenia. In Civitas – časopis pre politické a spoločenské vedy. ISSN 1335-2652, 2012, r. 18, č. 42 – 1/2012., s. 7-10.

NICHOLSON, T. 2013. Video o zneužívaní rómskych detí ako zdroj nádeje. [online]. SME. [29.9.2013]. Dostupné na internete: <http://nicholson.blog.sme.sk/c/338246/Video-o-zneuzivani-romskych-deti-ako-zdroj-nadeje.html#ixzz2gMKqar2z>.

SITA. Rómovia hrozia Bruselom, pýtajú sa, kde sú milióny eur na projekty.[online]. Pravda. [29.09.2013]. Dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/169469-romovia-hrozia-bruselom-pytaju-sa-kde-su-miliony-eur-na-projekty/>

² Na Slovensku je mediálne známy hlavne prípad Dobrovodský, ktorý prítomnosť Rómov v bezprostrednom susedstve neuniesol a zdedený dom po rodičoch opustil. Angažuje sa v extrémnej pravici.

SUTOR, B. 1996. Politická etika. Praha: OIKOYMENH. 391 s. ISBN 8086005178.

TAYLOR, C. 2001. Politika uznání. In Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání. Praha: Filosofie – nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR. 2001. s. 41-90. ISBN 80-7007-161-3.

VÁROSS, M. 1970. Úvod do axiologie. Bratislava: Nakladatelství Epoque, 1970. 354 s.

WOLFOVÁ, S. 2001. Komentář. In Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání. Praha: Filosofie – nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR. 2001. s. 91-102.